

บทความปริทัศน์ (Review Article)
ทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยม ของ ชาร์ลส เทย์เลอร์
Charles Taylor's Theory of Multiculturalism

อัญชลิตา สุวรรณะชญ

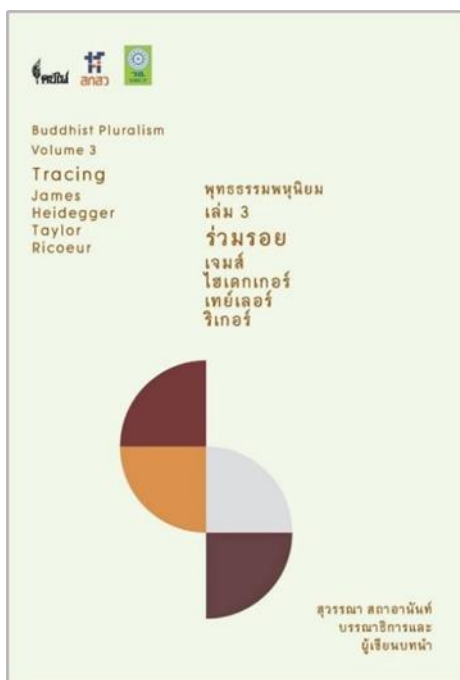
Unchalita Suvarnajata

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

Corresponding Author, Email: unchalita@hotmail.com

Received October 22, 2022; Accepted: December 31, 2022

ผู้แต่ง: ปกรณ์ สิงห์สุริยา

จำนวนหน้า: 59

ปีที่พิมพ์: 2565

ครั้งที่พิมพ์: 1

สถานที่พิมพ์: มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตย
และการพัฒนา (โครงการจัดพิมพ์
คปไฟ)

บทนำ

“ทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยมของชาร์ลส เทย์เลอร์” โดยรองศาสตราจารย์ ดร.ปรกรณ์ สิงห์สุริยา ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นบทความวิจัยทางปรัชญาที่ศึกษาแนวคิดของชาร์ลส เทย์เลอร์ นักปรัชญาชาวแคนาดาผู้พัฒนาทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยมเชิงเสรีนิยม บทความนี้เป็นบทความหนึ่งในหนังสือ *พุทธธรรมพหุนิยม เล่ม 3: ร่วมรอย เจมส์ ไฮเดกเกอร์ เทย์เลอร์ ริเกอร์* ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยพุทธธรรมพหุนิยม (Buddhist Pluralism) ปีที่ 1 (2561-2564) ของศาสตราจารย์กิตติคุณดร.สุวรรณา สถาอานันท์ เมธีวิจัยอาวุโส สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการทำวิจัยโครงการนี้ จาก สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และ สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

บทความวิจัยนี้ เป็นการสนทนาในวิธีคิดของเทย์เลอร์บนเงื่อนไขสภาพการณ์การดำรงอยู่ของมนุษย์ทุกคนที่มีลักษณะทวิวจนะ (dialogical) เมื่ออยู่ในบริบททางสังคมการเมืองในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน จำกัดความเป็นมิตร และความไม่ลงรอยกัน จนกลายเป็นปัญหาความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียม ไม่เสมอกัน อันนำไปสู่การทบทวนความคิดเรื่องพหุวัฒนธรรม นั่นคือ ปัญหาการสร้างความรู้ความเคารพยอมรับต่อกัน (recognition) ระหว่างผู้คนที่มียุทธลักษณะที่หลอมรวมมาจากวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลาย แต่ต้องมาอยู่ร่วมกันในฐานะพลเมืองในสังคมการเมืองเดียวกัน วัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ เพื่อศึกษาแนวทางของเทย์เลอร์ในการพัฒนาทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยมเชิงเสรีนิยม ด้วยการปรับใช้แนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นจุดคานงัดสอดแทรกเข้ามาในการให้เหตุผลเกี่ยวกับหน้าที่พันธะผูกพันกับการเคารพยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมในระบบคิดของเสรีนิยม รวมทั้งศึกษาแนวคิดของเทย์เลอร์เกี่ยวกับความสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างอัตลักษณ์กับจริยธรรมผ่านกระบวนการเชิงทวิวจนะ (dialogical process) และกระบวนการประเมินแบบเข้มลึก (strong evaluation) ที่เทย์เลอร์ใช้เป็นพื้นฐานในการถกเถียงเพื่อสนับสนุนทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยมเชิงเสรีนิยม และศึกษาการวิเคราะห์ของเทย์เลอร์เกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมแบบเสรีนิยมและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่เสรีนิยม ผ่านระบบคิดจากวัฒนธรรมอื่นที่ไม่ใช่เสรีนิยมเพื่อเป็นพื้นฐานให้กับหลักการเสรีนิยม

จุดเด่นของบทความนี้ คือ การนำเสนอทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยม ของ ชาร์ลส เทย์เลอร์ ที่เปิดพื้นที่ให้กับผู้มีวัฒนธรรมแตกต่างจากเสรีนิยมตะวันตก พร้อมกับเปิดพื้นที่ให้ความคิดเรื่องความหลากหลายเชิงวัฒนธรรมได้มีตำแหน่งแห่งที่ทางวิชาการในแวดวงปรัชญามนุษยศาสตร์ของไทย สนับสนุนการเคารพยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมบนหลักการของเสรีนิยม ชี้ให้เห็นจุดอ่อนที่สำคัญบางประการของหลักการเสรีนิยม คือ เรื่องสิทธิมนุษยชน และเสนอมุมมองของนักปรัชญาไทยต่อทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยม โดยใช้กรอบการทำงานเชื่อมโยงวัฒนธรรมอื่นเข้ากับ

หลักการของเสรีนิยมที่อาศัยฐานคิดอื่นๆ ที่ไม่ใช่เสรีนิยมแบบตะวันตกดั้งเดิม เช่น คำสอนของพุทธศาสนาที่สัมพันธ์กับเรื่องอัตตาณัติ (autonomy) และการไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งเป็นหลักคำสอนที่สอดคล้องกับหลักการของประชาธิปไตย และหลักสิทธิมนุษยชน อย่างไรก็ตาม แนวคิดเรื่องอัตตาณัติในบริบทของพุทธปรัชญาเถรวาท มักจะถูกตั้งคำถามว่า เมื่อพุทธปรัชญาเถรวาทปฏิเสธอัตตาด้วยหลักอนัตตาแล้ว อัตตาณัติจะมีพื้นที่ในพุทธปรัชญาเถรวาทหรือไม่ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องนิยามความหมายของอัตตาณัติอย่างชัดเจน ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างอัตตาณัติกับคำสอนของพุทธศาสนาได้ดียิ่งขึ้น ข้อเสนอของงานวิจัยนี้ เรียกร้องให้เสรีนิยมละทิ้งท่าทีแบบจักรวรรดินิยมที่มักจะกล่าวอ้างในนามของสากลนิยม และเปิดรับความแตกต่างที่จะเอื้อต่อการต้อนรับระบบคิดอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนหลักการสำคัญของเสรีนิยมเอง นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงแนวทางที่เทย์เลอร์พยายามพัฒนาความเข้าใจหลักคิดบางประการของพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทยที่ส่งเสริมสนับสนุนประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน ซึ่งสามารถสนับสนุนเสรีนิยมได้ด้วย นั่นก็คือ แนวคิดพุทธธรรมพหุนิยม

เนื้อหา

บทความวิจัยนี้ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เสรีนิยมและพหุวัฒนธรรมนิยม เป็นการพิจารณาแนวทางของเทย์เลอร์ในการพัฒนาทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยมเชิงเสรีนิยม (liberal multiculturalism) ผ่านระบบคิดเกี่ยวกับหน้าที่ในการเคารพยอมรับกลุ่มทางวัฒนธรรม โดยใช้ข้อถกเถียงระหว่างเสรีนิยมกระแสหลัก และการเรียกร้องความเคารพยอมรับ (recognition) เพื่อหาคำตอบว่าสังคมเสรีนิยมจะเปิดพื้นที่ให้วัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลายอย่างไร ส่วนที่ 2 อัตลักษณ์และคุณค่า มุ่งความสนใจเฉพาะอัตลักษณ์ของบุคคลที่ถกทอขึ้นมาจากวัฒนธรรม ซึ่งไม่สามารถแยกออกจากคุณค่าและระบบจริยธรรมได้ ส่วนที่ 3 หลักการเสรีนิยมและวัฒนธรรมอื่น เป็นการพิจารณากรอบการทำงานที่เป็นไปได้ของการเชื่อมโยงวัฒนธรรมอื่นเข้ากับหลักการของเสรีนิยม เพื่อช่วยให้เห็นถึงแนวทางการสร้างพหุวัฒนธรรมนิยมเชิงเสรีนิยม โดยอาศัยฐานคิดอื่นที่ไม่ใช่เสรีนิยมแบบตะวันตกดั้งเดิม อาทิ คำสอนของพุทธศาสนากับประชาธิปไตย

ส่วนที่ 1 เริ่มต้นด้วยจุดยืนของนักปรัชญาเสรีนิยมกระแสหลักที่มีอุดมคติเกี่ยวกับเสรีภาพ ความเสมอภาค และความเต็มเต็ม (fulfillment) อาทิ สตีเวน ร็อกกีเฟลเลอร์ (Steven Rockefeller) มีจุดยืนสุดโต่งว่าเสรีนิยมเป็นวัฒนธรรมที่มีฐานะเหนือวัฒนธรรมอื่น ซึ่งแตกต่างจากจุดยืนของเทย์เลอร์โดยสิ้นเชิง เทย์เลอร์ได้อภิปรายถึงการเรียกร้องความเคารพยอมรับ (recognition) ใน 3 กรณี คือ 1) ผู้อื่นขาดความเคารพยอมรับต่อเรา 2) ผู้อื่นรู้จักเราแบบผิดๆ ทำให้ขาดความเคารพยอมรับต่อเรา และ 3) ผู้อื่นไม่เห็นว่ามีตัวตน ทำให้ขาดความเคารพยอมรับต่อเรา ซูซาน วูลฟ์ (Susan Wolf) เห็นด้วยว่า ปัญหาขาดความเคารพยอมรับมีสองลักษณะ คือ การขาดการยอมรับจาก

ปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะสมาชิกของวัฒนธรรมกลุ่มน้อย และการขาดการตระหนักว่าอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมมีความสำคัญ เทย์เลอร์วิเคราะห์ว่าอัตลักษณ์และความเคารพยอมรับมีความสำคัญในบริบททางประวัติศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงมาสู่ยุคสมัยใหม่ และมีความสัมพันธ์กับรากฐานความคิดของเสรีนิยม (liberalism) กล่าวคือ ในอดีตระบบชนชั้นวรรณะระบุชัดเจนว่า ใครมีอัตลักษณ์อะไร และใครควรได้รับความเคารพยอมรับ เมื่อมีทัศนะเรื่องปัจเจกชนนิยมเข้ามาแทนที่ ทำให้อัตลักษณ์และความเคารพยอมรับมีความสำคัญยิ่งขึ้น ความคิดปัจเจกชนนิยมได้เผยให้เห็นลักษณะทวิวงนะ (diagonal) ของอัตลักษณ์ ใน 2 ระดับ คือ 1) ระดับของความสามารถในการแสดงออกผ่านกระบวนการปฏิสัมพันธ์ และ 2) ระดับของการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นจริง ยกตัวอย่างเช่น การต่อสู้เพื่ออัตลักษณ์ของชาวอเมริกันเชื้อสายแอฟริกา คัวมเม แอนโทนี อโพออาห์ (Kwame Anthony Appiah) เห็นว่า การต่อสู้ดังกล่าวก่อรูปขึ้นจากปฏิสัมพันธ์เชิงทวิวงนะในบริบทของสังคมและวัฒนธรรมของชาวอเมริกันผิวขาว จึงทำให้ตัวตนของชาวอเมริกันเชื้อสายแอฟริกากำเนิดขึ้นในบริบทของสังคมอเมริกันโดยรวม เทย์เลอร์เห็นว่าบทบาทของวัฒนธรรมที่ขาดความเคารพยอมรับของคนผิวขาวที่เข้ามาในนิยามของคนผิวดำเช่นนี้ เป็นความตึงต้านภายในระบบเสรีนิยม เรียกว่า “การเมืองแห่งสากลนิยม (politics of universalism) หรือการเมืองแห่งความเคารพที่เสมอภาค (politics of equal respect)” ที่มุ่งมองข้ามลักษณะเฉพาะและมองหาลักษณะร่วมเพื่อเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเสมอกัน และ “การเมืองแห่งความแตกต่าง (politics of difference)” ที่มุ่งมองหาลักษณะเฉพาะเพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการอธิบายว่าทำไมจึงควรมีการปฏิบัติที่แตกต่างสำหรับคนบางกลุ่ม เขาชี้ว่าเสรีนิยมที่เน้นความเหมือนหรือการเมืองแห่งสากลนิยมนั้น เป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะครอบงำ (hegemonic culture) และเป็นการเลือกปฏิบัติอย่างรุนแรงต่อชนกลุ่มน้อยทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัฒนธรรมเสรีนิยม

มีข้อสังเกตว่า เสรีนิยมกระแสหลักมุ่งพิจารณาในระดับปัจเจกบุคคล เน้นพันธะทางจริยธรรมเชิงเนื้อหาสาระ (substantive) แต่เทย์เลอร์ยกระดับการมองจากปัจเจกบุคคลไปที่ระดับกลุ่มคน เขาสนับสนุนเสรีนิยมที่ให้ความสำคัญกับพันธะทางจริยธรรมเชิงกระบวนการ (procedural) อาทิ ทัศนะเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วยอัตตานิธิ (autonomy)¹ ของ อิมมานูเอล คานท์ (Emmanuel Kant) ซึ่งมีอิทธิพลต่อนักวิชาการสายเสรีนิยมจำนวนมาก เทย์เลอร์เห็นว่าความไม่เคารพยอมรับวัฒนธรรมที่แตกต่างของเสรีนิยมเป็นปัจจัยนำไปสู่ความเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องความเคารพยอมรับจากกลุ่มวัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งไม่เพียงแต่เรียกร้องให้ยอมรับวิถีปฏิบัติและการดำรงอยู่ของกลุ่มตน

¹ ผู้เขียนเห็นว่า คำว่า “อัตตานิธิ (autonomy)” ในที่นี้ หมายถึง แนวคิดอัตตานิธิของคานท์ กล่าวคือ อัตตานิธิที่เป็นพื้นฐานของพันธะทางจริยธรรมของมนุษย์ อันเป็นเรื่องของความสามารถเชิงปริชาน (cognitive ability) ในการให้เหตุผล ในฐานะเป็นผู้รับรู้และเข้าใจด้วยเหตุผลล้วนๆ หรือเป็นผู้เฝ้าตรงตามเหตุผลเชิงปฏิบัติเท่านั้น “อัตตานิธิ” จึงเป็นทั้งตัวแบบทางจริยธรรมในการใช้เหตุผลเชิงปฏิบัติ และเป็นคุณสมบัติที่มีอยู่ในตัวของบุคคลที่ทุกคนต้องเคารพยอมรับ (อ้างใน พุฒวิทย์ บุญนาค, 2554)

เท่านั้น แต่ยังเรียกร้องให้ยอมรับในคุณค่าวัฒนธรรมของกลุ่มตนอีกด้วย ดังนั้น การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในหลักการของเสรีนิยม จึงจำเป็นต้องเคารพความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมดังกล่าว เนื่องจากมนุษย์มีอัตลักษณ์ที่ถักทอจากวัฒนธรรม มีมิติการมองชีวิตและการประเมินในแบบฉบับของตนเอง

ส่วนที่ 2 เป็นการพิจารณาลักษณะของอัตลักษณ์ที่กล่าวถึงในส่วนที่ 1 ในเชิงลึกยิ่งขึ้น เพื่อให้เห็นว่าวัฒนธรรมเข้ามามีบทบาทและกลายเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์มนุษย์ได้อย่างไร จากสมมติฐานของเทย์เลอร์ที่ว่าวัฒนธรรมมีคุณค่าเท่าเทียมกันนั้น อัตลักษณ์และจริยธรรม (morality) ก็ย่อมเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ ทุกระบบของจริยธรรมประกอบด้วยสามแกน คือ 1) หน้าที่ต่อผู้อื่น 2) ชีวิตที่เติมเต็ม (fulfillment) และ 3) ศักดิ์ศรี (dignity) ซึ่งจริยธรรมนิยามอัตลักษณ์ของบุคคลผ่านการแยกแยะคุณค่าจากการประเมินความปรารถนาของตน และประเมินความปรารถนานั้นในระดับที่สองเพื่อแยกแยะเชิงคุณภาพว่าความปรารถนาใดสูงส่งกว่า ที่เรียกว่า การประเมินแบบเข้มลึก (strong evaluation) ซึ่งเป็นเรื่องของความหมายอันลึกซึ้งและซับซ้อน ทั้งนี้ “ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าจะผันแปรไปตามวัฒนธรรมซึ่งมีภาษาอันแตกต่างกันในการกล่าวถึงคุณค่า” (ปกรณ สิงห์สุริยา, 2565) ซึ่งภาษาในที่นี้ไม่ได้จำกัดอยู่กับคำหรือวลีที่แสดงออกเท่านั้น แต่หมายรวมถึงสัญลักษณ์ รูปภาพ บทกวี บทสวด หรือเรื่องเล่า และวัจนปฏิบัติ (speech act) ที่ครอบคลุมถึงความหมายในระดับอวัจนะภาษาด้วย นอกจากนี้ยังมีคุณค่าเชิงประกอบสร้าง (constitutive goods) ที่เป็นเงื่อนไขที่ทำให้สิ่งสิ่งหนึ่งมีความหมายในฐานะสิ่งที่ดีสำหรับชีวิต อาทิ คริสต์ศาสนาที่มีพระเยซูทรงเป็นคุณค่าเชิงประกอบสร้างที่ให้ความรักแบบไม่มีเงื่อนไข ความถ่อมตน มีความหมายในฐานะสิ่งที่ดีสูงส่งสำหรับชีวิต ซึ่งเป็นการประเมินคุณค่าที่ยึดโยงไปถึงระดับความเข้าใจโลกและชีวิต แสดงให้เห็นว่าศาสนาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์บุคคลโดยผ่านการประเมินแบบเข้มลึกนี้เอง

จะเห็นได้ว่า ส่วนที่ 1 และส่วนที่ 2 ข้างต้น เป็นมุมมองภายในสังคมที่เป็นเสรีนิยมอยู่แล้ว ในส่วนที่ 3 จะเป็นมุมมองภายนอก ที่นำแนวคิดเสรีนิยมไปใช้ในสังคมที่ไม่ได้เป็นเสรีนิยมแต่เริ่มแรก เพื่อช่วยให้เห็นแนวทางในการใช้ระบบคิดทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช่เสรีนิยมมาสนับสนุน ติความ และปรับใช้หลักการของเสรีนิยม

ส่วนที่ 3 เทย์เลอร์อาศัยฐานคิดที่ไม่ใช่ของตะวันตกดั้งเดิมมาเป็นพื้นฐานในการพิจารณาความเป็นไปได้ของการใช้ระบบคิดอื่น เช่น พุทธศาสนา มาเป็นฐานคิดให้กับเสรีนิยม โดยอาศัยความคิดของบุคคลสำคัญที่เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดความเคลื่อนไหวของพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทยที่สนับสนุนประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน ได้แก่ พุทธทาสภิกขุ ส. ศิวรักษ์ และ เสน่ห์ จามริก เทย์เลอร์เห็นว่าคำสอนสำคัญของพุทธศาสนาที่สามารถผลักดันสู่ประชาธิปไตย มีสองประการ คือ ประการแรก การบรรลुरुธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลต้องกระทำด้วยตนเอง ไม่สามารถอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นได้ ซึ่งสอดคล้องกับประชาธิปไตยที่มุ่งหวังให้ประชาชนมีความรับผิดชอบต่อชีวิต

ตนเอง ประการที่สอง คำสอนให้ละเว้นการเบียดเบียน มีความสัมพันธ์กับประชาธิปไตยเช่นกัน เนื่องจากการไม่เบียดเบียน คือ การเคารพผู้อื่น และเปิดโอกาสให้ผู้อื่นดำเนินชีวิตของตนโดยปราศจากการขู่บังคับ ซึ่งคำสอนทั้งสองประการนี้ทำให้เห็นวิธีที่พุทธศาสนาเชื่อมโยงประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนในแบบที่แตกต่างไปจากของตะวันตก ที่ใช้แนวคิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จำกัดเฉพาะเรื่องสิทธิมนุษยชน โดยตัดขาดจากพันธะหน้าที่ที่มีต่อสิ่งอื่น หรือเป็นปฏิปักษ์ต่อพันธะหน้าที่อื่นด้วย หรือจำกัดพฤติกรรมด้านต่างๆ ของมนุษย์ เช่น การอ้างสิทธิมนุษยชนในการคัดค้านโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การเคลื่อนไหวเพื่อความยุติธรรมที่เรียกร้องสิทธิมนุษยชนด้วยความแค้นเคืองเกรี้ยวกราด รุนแรง และมีข้อเรียกร้องให้ลงโทษเอาผิด ในขณะที่คำสอนของพุทธศาสนาให้ละเว้นการเบียดเบียน มีจุดแข็งในการเชื่อมโยงไปสู่แนวคิดอื่นๆ ได้มากกว่า เช่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การเรียกร้องความยุติธรรม ยกตัวอย่างเช่น วิธีการอหิงสาของมหาตมะคานธี (Mahatma Gandhi) ที่มาร์ติน ลูเทอร์ คิง (Martin Luther King, Jr) นำมาใช้เคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิพลเมือง ทั้งนี้ เทย์เลอร์ไม่ได้มุ่งตัดสินว่าใครดีกว่า แต่เมื่อเปรียบเทียบกับกันแล้วจะทำให้เห็นมุมมองที่กว้างขึ้น และยอมรับสิ่งที่แตกต่างออกไป ทั้งยังช่วยให้เห็นความเคลื่อนไหวในประเทศไทยและตะวันตกที่มีความสอดคล้องกันในมิติของเสรีนิยม ถึงแม้จะมีรากฐานทางอุดมคติ ธรรมชาติมนุษย์ หรือภาษาที่ต่างกันอย่างมาก เพื่อถอดบทเรียนให้เสรีนิยมตะวันตกนำไปผสานกับขอบฟ้าความคิดของตัวเอง (fusion of horizon)² ซึ่งผลที่ได้อาจจะไม่ใช่เป็นขอบฟ้าของเราหรือของเขา แต่อาจจะเป็นอาหารจานใหม่ หรืออาหารพิวชนที่กลายเป็นที่คุ้นเคยกันในปัจจุบัน เมื่อเทียบกับประสบการณ์เมื่อหลายสิบปีที่ผ่านมา นอกจากนี้เทย์เลอร์มีข้อสังเกตว่า ชนชั้นนำเป็นผู้ที่มีบทบาททางความคิดในการผลักดันประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนในตะวันตก เช่นเดียวกับในประเทศไทยที่ชนชั้นนำเป็นผู้ผลักดันความเคลื่อนไหวของพุทธศาสนาเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ดังนั้น จุดเริ่มต้นอาจไม่จำเป็นต้องมาจากความเข้าใจร่วมกันระหว่างกรอบคิดดั้งเดิมกับแนวคิดเรื่องประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชนที่ยืมมาจากตะวันตกก็ได้ นอกจากนี้การที่ตะวันตกอ้างถึงหลักการแห่งความเสมอภาคเพื่อบีบให้วัฒนธรรมอื่นปฏิบัติตามนั้น ก็ยังมีอีกหลายสังคมที่ไม่

² ผู้เขียนเห็นว่า คำว่า “การผสานขอบฟ้า (fusion of horizon)” ในที่นี้ มีที่มาจากหนังสือ Truth and Method ของ Gadamer (2013) ที่อธิบายว่า ประสบการณ์ความคิดส่วนตัวที่สะสมในตัวของผู้ศึกษาแต่ละคนที่แตกต่างกันนั้น แม้ว่าจะเป็นอุปสรรคหรืออคติในการศึกษาทำความเข้าใจเรื่องราวต่างๆ ที่กำลังศึกษา แต่กระนั้นผู้ศึกษาก็ไม่สามารถตัดประสบการณ์และความคิดส่วนตัวที่บ่มเพาะมาตั้งแต่เกิดนี้ได้ อย่างไรก็ตาม ถ้าปราศจากซึ่งอคตินี้แล้ว ผู้ศึกษาก็จะไม่สามารถศึกษาวิเคราะห์ตีความสิ่งที่ตนกำลังศึกษาได้เลย โดยเฉพาะ “ภาษา” ดังนั้น ผลการศึกษาที่ได้ออกมาย่อมเป็นการผสมผสาน (fusion) ระหว่างอคติของผู้ศึกษากับปรากฏการณ์นั้นๆ ซึ่งการผสมผสานระหว่างประสบการณ์และอคติของผู้ศึกษากับประสบการณ์และอคติของผู้เขียนตัวบทที่ถูกศึกษา เรียกว่า “การผสานขอบฟ้า (fusion of horizon)” ซึ่ง “ขอบฟ้า (horizons)” ในที่นี้ หมายถึงโลกทัศน์หรือโลกของบุคคลหนึ่ง หรือโลกอย่างใดคนหนึ่งซึ่งรับรู้เข้าใจ นั่นก็คือ ขอบเขตของความคิดความเข้าใจที่คนคนหนึ่งมี หรือสิ่งสมมาเป็นประสบการณ์ตลอดชีวิต คำว่า “การผสานขอบฟ้า” นี้ มักจะใช้อธิบายปัญหาที่ไม่สามารถแก้ได้ ไม่ว่าจะใช้วิธีการใดก็ตาม ดังนั้น จึงควรยอมรับด้วยความเข้าใจว่า หากปราศจากซึ่งประสบการณ์และความคิดส่วนตัวของผู้ศึกษาแล้ว ก็จะไม่สามารถทำการศึกษายอะไรรู้ได้เลย

ยอมรับเรื่องความเสมอภาค เช่น ระบบวรรณะในอินเดีย เทย์เลอร์เห็นว่า การบีบบังคับ เป็นการโจมตีระบบคิดที่นิยามอัตลักษณ์ของผู้คนในวัฒนธรรมเหล่านั้น ถ้าระบบคิดนี้ถูกทำลายลง แม้จะเรียกว่าเป็นการปลดปล่อยจากการกดขี่ แต่ก็ทำให้บุคคลในวัฒนธรรมเหล่านั้นต้องอยู่ในภาวะสับสนอย่างยิ่ง เพราะความรู้สึกถึงตัวตนของพวกเขาถูกทำให้เสียหายไปด้วยเช่นกัน เทย์เลอร์เห็นว่า ตะวันตกควรมีความเข้าใจวัฒนธรรมอื่นๆ ที่แตกต่าง ไม่ใช่ประณาม เหยียดหยาม และบีบบังคับให้บุคคลละทิ้งตัวตนแบบเดิมที่เป็น เพราะจะทำให้ความพยายามสร้างความเสมอภาคกลายเป็นแรงกดดันให้เกิดความไม่เสมอภาคเสียเอง ซึ่งจะนำไปสู่การต่อต้านแบบมูลฐานนิยม (fundamentalism) เช่น การเคลื่อนไหวของมุสลิมบางกลุ่ม

บทวิจารณ์

ผู้เขียนเห็นว่า จุดเด่นของบทความวิจัยนี้ คือ การเปิดพื้นที่ให้กับผู้มีวัฒนธรรมแตกต่างจากเสรีนิยมตะวันตก ผ่านการนำเสนอทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยม ของ ชาร์ลส เทย์เลอร์ พร้อมกับเปิดพื้นที่ให้ความคิดเรื่องความหลากหลายเชิงวัฒนธรรมได้มีตำแหน่งแห่งที่ทางวิชาการในแวดวงปรัชญามนุษยศาสตร์ของไทย สนับสนุนการเคารพยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมบนหลักการของเสรีนิยม ซึ่งให้เห็นจุดอ่อนที่สำคัญบางประการของหลักการเสรีนิยม คือ เรื่องสิทธิมนุษยชน และเสนอมุมมองของนักปรัชญาไทยต่อทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยมโดยใช้กรอบการทำงานเชื่อมโยงวัฒนธรรมอื่นเข้ากับหลักการของเสรีนิยมที่อาศัยฐานคิดอื่นๆ ที่ไม่ใช่เสรีนิยมแบบตะวันตกดั้งเดิม เช่น คำสอนของพุทธศาสนาที่สัมพันธ์กับเรื่องอัตตาณัติ และการไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งเป็นหลักคำสอนที่สอดคล้องกับหลักการของประชาธิปไตย และหลักสิทธิมนุษยชน แต่แนวคิดเรื่องอัตตาณัติ (autonomy) ของ คานท์ ทำให้เกิดข้อถกเถียงมากมายในเสรีนิยม นอกจากนี้ยังมีคำถามว่า เสรีนิยมเกี่ยวข้องกับพหุนิยม (pluralism) อย่างไร ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงคำว่า “อัตตาณัติ” ในบทความนี้อาจมีข้อจำกัดในการทำความเข้าใจเชื่อมโยงหลักการของเสรีนิยมกับหลักคำสอนของพุทธศาสนาเนื่องจากแนวคิดเรื่องอัตตาณัติในบริบทของพุทธปรัชญาเถรวาท มักจะถูกตั้งคำถามว่า เมื่อพุทธปรัชญาเถรวาทปฏิเสธอัตตาด้วยหลักอนัตตาแล้ว อัตตาณัติจะมีพื้นที่ในพุทธปรัชญาเถรวาทหรือไม่ ในประเด็นนี้ (อิชฎาณิศ ตันติชุตติ, 2564) เห็นว่า ถ้าหากพิจารณาความหมายของคำว่า “อัตตา” คือ ตัวตน (โดยสมมติ) ที่เป็นผู้กำหนดการกระทำของตนเอง โดยเลือกคุณค่าหรือหลักธรรมที่ตนเองยึดมั่นว่าดีงามแล้ว อัตตาณัติก็จะไม่ขัดแย้งกับหลักอนัตตา ผู้เขียนจึงเห็นว่า ถ้านิยามความหมายของอัตตาณัติในบทความนี้อย่างชัดเจน และอธิบายเบื้องต้นว่าเสรีนิยมเกี่ยวข้องกับพหุนิยมอย่างไร จะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างอัตตาณัติกับคำสอนของพุทธศาสนาได้ดียิ่งขึ้น ทั้งยังช่วยสนับสนุนข้อเสนอที่เรียกร้องให้เสรีนิยมละทิ้งท่าทีแบบจักรวรรดินิยม เพื่อเปิดรับระบบคิดอื่นๆ เช่น แนวคิดพุทธธรรมพหุนิยม ซึ่งจะเป็นแนวทางหนึ่งที่สนับสนุนเสรีนิยม

ทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยม ของ ชาร์ลส เทย์เลอร์ ถูกวิพากษ์วิจารณ์เป็นอย่างมากในทางสังคมศาสตร์และสังคมวิทยา ทั้งในระดับทฤษฎีและปฏิบัติ จากการศึกษาพัฒนาการแนวคิดทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยมตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นในทศวรรษที่ 1960-1970 จนถึงช่วงเวลาเสื่อมคลายในยุคปัจจุบัน เป็นระยะเวลาประมาณ 40 ปี (บัณฑิต ไกรวิจิตร, 2563) พบว่า ทฤษฎีและกรอบคิดพหุวัฒนธรรมนิยม (multiculturalism) ที่มีพื้นฐานวิธีคิดจากเสรีนิยมว่าด้วยการเมืองแห่งการรับรู้และความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์ (recognition and dignity) ในช่วงเริ่มต้นถูกนำมาเป็นกรอบในการกำหนดนโยบายสาธารณะ แต่ผลจากการใช้นโยบายดังกล่าวในปัจจุบันกลับนำไปสู่การเกิดปัญหาความเป็นพหุคุณา (superdiversity) เกินกว่าที่สังคมตะวันตกจะรับมือด้วยปรัชญาแนวคิดแบบเดิมได้ กล่าวคือ เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น การกระจายทรัพยากรและสวัสดิการของรัฐไม่ทั่วถึง จนสร้างความไม่พึงพอใจให้เกิดขึ้น ยกตัวอย่างเช่น กรณีชนพื้นเมือง (indigenous) ในยุโรปได้ลุกขึ้นต่อต้านชนต่างชาติ โดยเฉพาะชาวมุสลิม เกิดกระแสอนุรักษ์นิยมฝ่ายขวาขึ้นในอเมริกาเหนือ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ เมื่อพิจารณาถึงข้อจำกัดทางปรัชญาที่ทำให้นโยบายพหุวัฒนธรรมนิยมล้มเหลวนั้น มีสาเหตุจากความขัดแย้งกันเอง (paradox) ของหลักปรัชญากับนโยบายพหุวัฒนธรรมนิยม เกิดการโต้กลับพหุวัฒนธรรมนิยมอย่างรุนแรง (backlash) รวมถึงการต่อต้านนโยบายพหุวัฒนธรรมนิยมที่เอื้อประโยชน์แก่ผู้อพยพและชนกลุ่มน้อย ซึ่งเทย์เลอร์เองก็ได้หันมาทบทวนจุดยืนพหุวัฒนธรรมของตน และเขาเห็นว่าได้นั้นเรื่องความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมมากเกินไป จึงเสนอแนวคิดสหวัฒนธรรม (interculturalism)” มาแทนที่ เน้นการสร้างจุดร่วมกันระหว่างความต่างต่างนั้นๆ เพื่อสื่อสารว่าพหุวัฒนธรรมและสหวัฒนธรรมเป็นเรื่องเดียวกัน แต่ต่างมุมมองกัน (ปกรณ สิงห์สุริยา, 2565)

ถ้าตั้งคำถามว่า พหุวัฒนธรรมนิยมคืออะไร บนฐานคิดของเทย์เลอร์ที่สนับสนุนความหลากหลายทางวัฒนธรรมโดยอาศัยรากฐานจากจารีตเสรีนิยม (liberal tradition) ที่ให้ความเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน โดยแบ่งจารีตเสรีนิยมออกเป็นสองสาย จารีตเสรีนิยมสายแรก เรียกว่า “พหุนิยมเชิงวัฒนธรรม (cultural pluralism)” มองทุกคนเป็นมนุษย์เหมือนกัน และไม่ให้ความสำคัญกับความแตกต่าง มีลักษณะของปัจเจกชนนิยม (individualism) และสากลนิยม (universalism) ส่วนจารีตเสรีนิยมสายที่สอง เรียกว่า “พหุวัฒนธรรมนิยม (multiculturalism)” เห็นว่าการมองข้ามความแตกต่างหลากหลายจะทำให้ไม่สามารถเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกันได้ พหุวัฒนธรรมนิยมในที่นี้ประกอบด้วยมโนทัศน์สำคัญต่างๆ ได้แก่ อัตลักษณ์ ความเคารพยอมรับ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวตนและสังคม (ปกรณ สิงห์สุริยา, 2565) ในมุมมองทางมานุษยวิทยา เห็นว่า พหุวัฒนธรรมนิยม เป็นแนวคิดที่ว่าด้วยการยอมรับว่าสังคมหนึ่งๆ ประกอบไปด้วยวัฒนธรรมที่หลากหลาย (cultural diversity) และไม่มีวัฒนธรรมหนึ่งวัฒนธรรมใดที่มีอำนาจครอบงำเหนือวัฒนธรรมอื่น (dominant culture) หรือไม่มีวัฒนธรรมที่ถูกครอบงำ (subordinate culture) ซึ่งแนวคิดนี้มองในทิศทางเดียวกับแนวคิดบูรณาการทางวัฒนธรรม (cultural integration)

ที่ยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม รวมถึงเอกลักษณ์ของแต่ละวัฒนธรรมในสังคมที่ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่ม โดยเฉพาะความสัมพันธ์แบบรัฐชาติสมัยใหม่ในปัจจุบันที่เกิดจากการอพยพเคลื่อนย้ายของผู้คนหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ มาเลเซีย สิงคโปร์ ที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในลักษณะยอมรับซึ่งกันและกันมากขึ้น การยอมรับความเป็นพหุวัฒนธรรมดังกล่าว จึงเป็นโอกาสของการเลือกปฏิบัติทางวัฒนธรรมที่ไม่มีการครอบงำ อย่างไรก็ตาม หากกฎหมายหรือกฎระเบียบกับนโยบายที่ปฏิบัติจริงไม่เป็นไปอย่างสอดคล้องกัน การเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม³ อาจเป็นไปได้เพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมือง และอาจนำไปสู่การผสมกลมกลืน (assimilation) ทางวัฒนธรรมในหลายลักษณะ (อมรา พงศาพิชญ์, 2549) ถึงแม้ความเป็นพหุวัฒนธรรมจะได้รับการยอมรับในวงวิชาการและสังคมการเมืองในตะวันตก แต่พหุวัฒนธรรมนิยมในแนวคิดเสรีนิยมและแนวคิดหลังสมัยใหม่ยังมีข้อถกเถียงอีกมากมาย นอกจากนี้แนวคิดพหุวัฒนธรรมไม่เป็นที่แพร่หลายในประเทศไทยในช่วงระยะเวลา 50 ปีที่ผ่านมา เนื่องจากแนวคิดนี้มาพร้อมกับแนวคิดการสร้างรัฐชาติ เน้นอุดมการณ์ความเป็นหนึ่งเดียวทางวัฒนธรรมและความเป็นไทย ทำให้นโยบายของประเทศไทยที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มีลักษณะของการพยายามผสมกลมกลืน (assimilation) ให้กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านั้นกลายมาเป็นคนไทย ตามนโยบายชาตินิยมและการต่อต้านภัยคุกคามความมั่นคงของชาติ อันนำไปสู่การสูญเสียอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จนเกิดการตื่นตัวเรียกร้องสิทธิทางวัฒนธรรม เกิดกระแสการฟื้นฟูอนุรักษ์อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ขึ้น ในขณะเดียวกันกระแสการเรียกร้องสิทธิของชนพื้นเมืองในประเทศต่างๆ และขบวนการสิทธิมนุษยชนในระดับนานาชาติ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement) ต่างๆ เหล่านี้ ทำให้เกิดเครือข่ายชนเผ่าพื้นเมืองและชาติพันธุ์ขึ้นในประเทศไทย ภายใต้แนวคิดเสรีนิยมใหม่ ปัจจุบันในสังคมไทยได้ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มากขึ้น ตามหลักสิทธิเสรีภาพ (โสวัตร ธิ์กลาง, 2564)

ส่วนเรื่องอัตลักษณ์และคุณค่า เทย์เลอร์เห็นว่าอัตลักษณ์และจริยธรรมเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ ทุกระบบของจริยธรรมประกอบด้วยหน้าที่ต่อผู้อื่น ชีวิตที่เต็มเต็ม และศักดิ์ศรี ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรที่ปัจเจกบุคคลจะดึงมาใช้ในการพัฒนาระบบจริยธรรมของตนเอง เพื่อยืนยันอัตลักษณ์ของบุคคลที่มีพันธะและยึดถือเป็นตัวตน การให้คุณค่าแบบต่างๆ มีความยึดโยงกับความหมายหรือรูปแบบชีวิต การตัดสินใจคุณค่าการประเมินแบบเข้มลึกต้องอาศัยภาษา ซึ่งภาษาแสดงออกถึงคุณค่าอย่างชัดเจน และเป็นเงื่อนไขสำคัญที่บุคคลจะรับคุณค่าบางอย่าง ยกตัวอย่างเช่น ชาวคริสต์อยู่ในวัฒนธรรมที่เชื่อในพระเจ้าองค์เดียว ก็จะมีภาษาที่แสดงออกถึงคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับพระเจ้าหรือพระเยซู และประเมินแบบเข้มลึกเชื่อมโยงกับลักษณะของพระองค์ หรือลักษณะของนักบุญ หรือบทสวด

³สังคมพหุวัฒนธรรม (multicultural society) เป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมหลากหลาย ตรงกันข้ามกับสังคมวัฒนธรรมเดียว (monocultural society)

ต่างๆ ศาสนาจึงเป็นพื้นฐานของความหมายและรูปแบบชีวิตของคนเหล่านั้น ศาสนาและจริยธรรมจึงเป็นเรื่องซ้อนทับกัน ย่อมแสดงว่าศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์บุคคล (ปกรณัม สิงห์สุริยา, 2565) เมื่อศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ เทย์เลอร์จึงพิจารณาความเป็นไปได้ที่จะให้เหตุผลสนับสนุนหลักการเสรีนิยมที่ไม่ใช่ฐานคิดของตะวันตกดั้งเดิม โดยอาศัยความเคลื่อนไหวของชาวพุทธเถรวาทในประเทศไทยที่เขาเห็นว่าสนับสนุนประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน ยกตัวอย่างเช่น พุทธศาสนิกชนที่มุ่งปฏิรูปพุทธศาสนาเถรวาทจากความยึดติดในพิธีกรรม การทำบุญ การอธิษฐานขอพร ไปสู่การบรรลุนิพพาน นอกจากนี้ ส. ศิวรักษ์ และ เสน่ห์ จามริก พยายามนำพุทธศาสนามาเป็นรากฐานความเคลื่อนไหวเพื่อความยุติธรรมทางสังคม (ปกรณัม สิงห์สุริยา, 2565) สำหรับประเด็นความเคลื่อนไหวของพุทธศาสนาในประเทศไทยตามแนวคิดเสรีนิยม แซลลี บี. คิง (Sallie B. King, 1996) เห็นว่าพุทธศาสนาเป็นอัตลักษณ์หนึ่ง พุทธศาสนิกชน เป็นผู้นำพุทธศาสนิกชนไทย ในความเคลื่อนไหวของชาวพุทธเสรีนิยมในเอเชีย ท่านมุ่งมั่นอย่างแรงกล้าที่จะสลายความยึดติดห้วงแหวนของมนุษย์ที่ถูกพันกับอัตตาของมนุษย์นั้น (Buddhist self-negation) ซึ่งฝังลึกแนบแน่นในจิตใจมนุษย์เป็นอย่างมาก ส่วนความเคลื่อนไหวของ ส. ศิวรักษ์ เพื่อสนับสนุนและปกป้องวัฒนธรรมไทยจากอิทธิพลครอบงำของความทันสมัยและการรุกรานของตะวันตก ขณะเดียวกันก็เคลื่อนไหวเพื่อปกป้องพุทธวัฒนธรรม (cultural Buddhism) จากการกดขี่ของอำนาจการปกครองของรัฐไทยและการทหาร ซึ่งเขารู้สึกผิดหวังอย่างสิ้นเชิง คิงเห็นว่าทุกศาสนาเหมือนกันในวิธีหนึ่ง คือ ขจัดความเห็นแก่ตัวในทางวัตถุนิยม (materialism) และทำงานร่วมกันเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษยชาติ

บทสรุป

ทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยมเริ่มต้นขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1960 ถึง 1970 ที่ประเทศแคนาดา เพื่อแก้ปัญหาการแบ่งแยกกันระหว่างชนพื้นเมืองดั้งเดิม คนผิวขาวผู้ใช้ภาษาอังกฤษและคนผิวขาวผู้ใช้ภาษาฝรั่งเศสที่ตกค้างจากประเทศอาณานิคมที่มีความขัดแย้งกัน รวมทั้งกลุ่มผู้อพยพใหม่ จนกระทั่งมีการรับความคิดเสรีนิยมและชุมชนนิยม (communitarianism) เพื่อจัดการกับปัญหาความแตกต่างหลากหลายในประเทศ (บัณฑิต ไกรวิจิตร, 2563) หลังจากนั้นความเคลื่อนไหวพหุวัฒนธรรมนิยม (multiculturalism) เป็นปฏิกิริยาต่อต้านการครอบงำของวัฒนธรรมอเมริกัน เพื่อแสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมตะวันตกนั้นไม่ได้เหนือกว่าวัฒนธรรมอื่นๆ นักมนุษยศาสตร์ส่วนหนึ่งถือว่าความเคลื่อนไหวพหุวัฒนธรรมนิยม เป็นปฏิกิริยาต่อต้านความครอบงำขององค์ประกอบวัฒนธรรมแบบวิทยาศาสตร์ที่มีอยู่ในวัฒนธรรมอเมริกันอีกด้วย ซึ่งสามารถเห็นได้ในมหาวิทยาลัย ในสาขาวิชาต่างๆ ของมนุษยศาสตร์ ที่เรียกร้องให้มีการเรียนเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมของเอเชียและแอฟริกา ควบคู่ไปกับผลผลิตของอารยธรรมตะวันตก ทั้งภาษา ประวัติศาสตร์ ศิลปะ หรือวรรณกรรม (Feuer, 1991) อย่างไรก็ตาม ความคิดเรื่องความหลากหลายเชิงวัฒนธรรมกลับไม่ได้รับความสนใจจากวงการ

ปรัชญามากนัก จนกระทั่ง ชาร์ลส์ เทย์เลอร์ (Charles Taylor) ได้เขียนหนังสือชื่อ *ความหลากหลายเชิงวัฒนธรรมและ “การเมืองแห่งความเคารพยอมรับ”* (Multiculturalism and “the Politics of Recognition”) ขึ้น ในปี ค.ศ. 1992 ซึ่งประกอบด้วยข้อเขียนของนักปรัชญาคนสำคัญอื่นๆ ด้วย ความคิดนี้จึงถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวาง (Blum, 1994)

ทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยม ของ ชาร์ลส์ เทย์เลอร์ เป็นแนวคิดพหุวัฒนธรรมนิยมเชิงเสรีนิยมที่พัฒนาโดยใช้กลยุทธ์แนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคานงัดเพื่อสอดแทรกพันธะหน้าที่ในการเคารพยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมเข้ามาในระบบคิดของเสรีนิยม ซึ่งการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นพื้นฐานของความเท่าเทียมที่สำคัญในหลักการของเสรีนิยม ที่ต้องอาศัยการเคารพยอมรับในอัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคลที่มีความแตกต่างหลากหลาย หน้าที่ในการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงมาพร้อมกับหน้าที่ในการเคารพยอมรับในอัตลักษณ์ที่แตกต่างหลากหลายด้วย ขณะที่วัฒนธรรมก็มีบทบาทสำคัญในการนิยามอัตลักษณ์ของบุคคลเช่นกัน จึงต้องเคารพความหลากหลายเชิงวัฒนธรรมไปด้วยพร้อมกัน เทย์เลอร์ชี้ให้เห็นว่าเสรีนิยมเป็นเพียงวัฒนธรรมหนึ่ง มีความเสมอกันกับวัฒนธรรมอื่นๆ จึงไม่มีอภิสิทธิ์เหนือวัฒนธรรมอื่นๆ การไม่เคารพยอมรับกลุ่มทางวัฒนธรรม การนำคุณค่าแบบเสรีนิยมไปครอบงำวัฒนธรรมอื่นๆ จัดเป็นท่าทีแบบจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ต้องหลีกเลี่ยง (ปกรณ สิงห์สุริยา, 2565) สรุปว่า เสรีนิยมกระแสหลักเน้นความสำคัญของเสรีภาพที่เชื่อมโยงการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ด้วยกันตามแนวคิดอัตตาณัติของคานท์ การเสนอทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยมเชิงเสรีนิยมเพื่อสนับสนุนการเมืองแห่งความแตกต่างของเทย์เลอร์นั้น ใช้ประเด็นเรื่องความจำเป็นในการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นจุดคานงัดเพื่อสอดแทรกจุดยืนแบบพหุวัฒนธรรมนิยมเข้ามาในระบบคิดของเสรีนิยม โดยใช้อัตลักษณ์ที่เป็นฐานคติของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มาเป็นพื้นฐานในการให้เหตุผล ตามทัศนะของเทย์เลอร์เมื่อเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเห็นคุณค่าอัตลักษณ์ ทำให้จำเป็นต้องเคารพวัฒนธรรมไปพร้อมกันด้วย และต้องพิจารณาถึงระดับกลุ่มทางวัฒนธรรม หลักการแห่งความเสมอภาคของเสรีนิยมจึงจะถูกยกขึ้นเหนือกว่าระดับปัจเจกบุคคลเช่นกัน เทย์เลอร์ชี้ว่ามีความจำเป็นที่ต้องตระหนักว่าเสรีนิยมเป็นเพียงวัฒนธรรมหนึ่งเท่านั้น จึงไม่อาจนำเสรีนิยมมาเป็นมาตรฐานเดียวในการหาคำตอบเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ แต่ต้องรับฟังเสียงของกลุ่มทางวัฒนธรรมด้วย อย่างไรก็ตาม ท่าทีของชาวตะวันตกที่ยึดถือวัฒนธรรมเสรีนิยมมักจะมีท่าทีแบบจักรวรรดินิยมที่บีบบังคับให้ผู้อื่นต้องเป็นเหมือนตนเอง ขณะเดียวกันก็เหยียดหยามคนที่แตกต่างจากตน ทำให้เกิดความไม่เคารพยอมรับวัฒนธรรมอื่นที่ไม่ใช่เสรีนิยม นำไปสู่การต่อต้านในที่สุด ดังนั้น ชาวตะวันตกหรือผู้ที่นิยมวัฒนธรรมเสรีนิยมตะวันตกต้องละทิ้งท่าทีดังกล่าว และพยายามพัฒนาความเข้าใจร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าเทย์เลอร์พยายามเปิดพื้นที่ให้แก่ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในบริบทสังคมเสรีนิยม เพื่อช่วยให้กลุ่มคนที่มีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมสามารถต่อรอง

เพื่อให้ได้รับสิทธิในการจัดสรรผลประโยชน์จากรัฐเสรีนิยม ขณะเดียวกันเทย์เลอร์ก็เรียกร้องให้ฝ่ายเสรีนิยมละทิ้งท่าทีแบบจักรวรรดินิยม เคารพยอมรับผู้ที่แตกต่าง และเปิดกว้างเรียนรู้จากความแตกต่างเหล่านั้น พร้อมกับเปิดพื้นที่ให้ระบบคิดอื่นๆ เข้ามาสนทนาในหลักการเสรีนิยม นอกจากนี้ เทย์เลอร์พยายามพัฒนาความเข้าใจหลักคิดบางประการของพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศไทยที่ส่งเสริมสนับสนุนประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน ซึ่งสามารถสนับสนุนเสรีนิยมได้ด้วย นั่นก็คือ แนวคิดพุทธธรรมพหุนิยม (สุวรรณา สถาอานันท์, 2565) กล่าวว่า ในศตวรรษที่ 21 นี้ “พุทธธรรมพหุนิยม” ช่วยให้เราได้เห็นและได้ยินเสียงคติพุทธธรรมในปรัชญาอื่นๆ ไม่ว่าสำนักปัจเจกนิยมหรือปรากฏการณ์วิทยา ทั้งนี้ หากพุทธศาสนาเถรวาทยังเป็นคู่สนทนาสำคัญที่เป็นมิตรกับพหุวัฒนธรรมนิยมเชิงเสรีนิยม สำหรับชาวพุทธเถรวาทไทยนั้น การบ่งชี้ตนเอง การเข้าใจตนเอง และการเรียนรู้คุณลักษณะที่แตกต่างหลากหลาย ย่อมเป็นความหวังในการปรับปรุงฐานคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ไทยที่เอื้อต่อคุณค่าสังคมพหุนิยม ในฐานะทรัพยากรทางความรู้ในการกำหนดนโยบายทางวัฒนธรรมมากขึ้น ไม่ใช่ในฐานะข้ออ้างเพื่อกีดกันคัดออก

เอกสารอ้างอิง

- พุกวิทย์ บุนนาค (เรียบเรียง). (2554). *สารานุกรมปรัชญาออนไลน์: อัตตาณัติ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2565 จาก <http://www.parst.or.th/philospedia/autonomy.html>
- บัณฑิต ไกรวิจิตร. (2563). “พหุนิยมทางวัฒนธรรม” ในช่วงเวลาวิกฤติ. *วารสารไทยคดีศึกษา*. ปีที่ 17 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน, 150-184. สืบค้นเมื่อ 14 ตุลาคม 2565 จาก <https://so06.tci-thaijo.org>
- ปกรณ์ สิงห์สุริยา. (2565). *ทฤษฎีพหุวัฒนธรรมนิยม ของ ชาร์ลส เทย์เลอร์ พุทธธรรมพหุนิยม เล่ม 3 : ร่วมรอย เจมส์ ไฮเดกเกอร์ เทย์เลอร์ ริเกอร์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา (โครงการจัดพิมพ์คปไฟ).
- สุวรรณา สถาอานันท์. (2565). *การต้อนรับแขกคนแปลกหน้าทางปรัชญา: ชาร์ลส เทย์เลอร์, บทสังเคราะห์ พุทธธรรมพหุนิยม: ระหว่างลัทธิธรรมกับวัฒนธรรม พุทธธรรมพหุนิยม เล่ม 3 : ร่วมรอย เจมส์ ไฮเดกเกอร์ เทย์เลอร์ ริเกอร์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา (โครงการจัดพิมพ์คปไฟ).
- โสวัตร ธิ์กลาง. (2564). *แนวความคิดและทฤษฎีมานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2549). *ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อิษฏาณิศ ตันติชุตติ. (2564). อัตตานิทัศน์กับอนัตตา: การวิเคราะห์ในมุมมองของพุทธปรัชญาเถรวาท. วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์. ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม, 1-13. สืบค้นเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2565 จาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jmpr/article/view/251173/170513>

Blum, Lawrence. (1994). *Multiculturalism, Racial Justice, and Community: Reflections on Charles Taylor's "Politics of Recognition", Defending Diversity*. Amherst: University of Massachusetts Press. 175-205. Retrieved October 19, 2022. from <https://www.dropbox.com/s/9sofdc78q6tgugu/Blum1994MulticulturalismRacialJustice%26CommunityCritiqueofCTaylor.pdf?dl=0>

Feuer, Lewis. (1991). *From Pluralism to Multiculturalism*. Society 29.1: 19–22.

Gadamer, Hans-Georg. (2013). *Truth and Method*. London: Bloomsbury Academic.

King, Sallie B. (1996). *Conclusion: Buddhist Social Activism*. In Queen, Christopher S. and King, Sallie B. (ed.). *Engaged Buddhism: Buddhist liberation movements in Asia*. Albany: State University of New York.

